

CAROL DELANEY • Tohum ve Toprak

CAROL DELANEY Stanford Üniversitesi Kültürel ve Toplumsal Antropoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir. Yüksek lisansını Harvard İlahiyat Okulu'nda, doktorasını Chicago Üniversitesi Kültürel Antropoloji Bölümü'nde tamamladı. Elinizdeki kitabın kaynağı olan teziyle "sosyal bilimler" alanında en iyi doktora tezi Galler Ödülü'nü aldı. *Abraham on Trial: The Social Legacy of Biblical Myth* (Princeton University Press, 1998) başlıklı kitabında Abraham/İbrahim hikâyesi üzerinde durmakta ve Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'ın temelindeki bu hikâyenin eleştirel bir yorumunu yapmaktadır. Yazarın *Investigating Culture: An Experiential Introduction to Anthropology* adlı kitabı 2004 yılında Blackwell Publishers tarafından yayımlanmıştır.

The Seed and the Soil

© 1991 The Regents of the University of California Press

İletişim Yayınları 750 • Araştırma-İnceleme Dizisi 116

ISBN-13: 978-975-470-926-1

© 2001 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-5. BASKI 2001-2014, İstanbul

6. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Asena Günal

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Utku Lomlu

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Şerife Ünal

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldrımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldrım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CAROL DELANEY

Tohum ve Toprak

Türk Köy Toplumunda
Cinsiyet ve Kozmoloji

The Seed and the Soil

Gender and Cosmology in Turkish Village Society

ÇEVİRENLER

Selda Somuncuoğlu - Aksu Bora

i l e t i ŝ i m

Arkeoloji

*Asıl şiiirlerimiz içimizde
onları kazmaktan başka şey gelmez elimizden*

Jonathan Galassi

Ta başından biliyordun başarısızlık ihtimalini
o sabah ilk kez gördüğünde, ya da gördüğünü sandığında
ikinci sınıf bir ülkenin sıcaktan boğulan ovalarında
gizlenen şehir kalıntılarını. Büyük olasılıkla
yoksul, geri kalmış bir Yakın Doğu yerleşiminden
arda kalan bir çöp yığını bulacaktın:
birkaç boncuk yongası
çanak çömlek kırıntıları, kırık yazıtlar
ki büyük çabalarla çözmeye çalıştığında
içlerinde barındırdıkları sırrı
kadim bir alışveriş listesinden başka bir şey olmadığını anlayacaktın.
Ama tren istasyondan uzaklaşıyordu sensiz.

Kaç yaşam önceydi bu, kaç
yol ayrımı geçti üzerinden
Şimdi, önünde çanak çömlek yığınları
Bana yıllarımı geri ver diyorsun
ya da kendini uzak
çöl yıldızlarının ışığıyla sarmalayıp,
ne aptallık etmişim diyorsun kendine,
gizini açık eden bir kalıntı, bir bronz tanrı kafası
bulmayı düşlemekle.
Toparla elindeki parçacıkları, bırak
samyeli kazı yerini örtün. Şimdi
müzenin bodrumunda geceyarılarında
tutkuyla çalışmak zamanıdır,
o gelişigüzel yığından
koyun ve baharat kokan tozlu pazar yerleri
sokaklar, palmye bahçeleri yaratacağsın,
saray bahçelerinin kuyularına alacakaranlıkta
çarşafılı kadınlar gelecek birer birer, güçlü omuzlarında
kusursuz testilerini taşıyarak.

Katha Pollitt
The New Yorker, 22 Haziran 1981

İçindekiler

Yirmi Yıl Sonra	9
Teşekkür	13
Giriş	17
1. Genel Bilgi	43
2. Evlilik Uygulamaları ve Düğün Töreni	125
3. Akrabalar ve İlişkiler	177
4. Köyün İçerisi ve Dışarı	237
5. İslâmiyet'in Kuşatan Bağlamı	327
Seçilmiş Kaynakça	373

Yirmi Yıl Sonra

Okumak üzere olduğunuz kitap, 1980 Agustos'undan 1982 Temmuz'una kadar Orta Anadolu'da bir köyde gerçekleştirdiğim iki yıllık bir antropoloji araştırmasına dayanmaktadır. Kitabımın Türkçe yayınlanması vesilesiyle o zamandan beri meydana gelen değişikler üzerine düşünme fırsatı elde ettim.

Alan araştırmamın başlaması 12 Eylül 1980 asker darbesinden birkaç gün öncesine denk geldi; yeni anayasa kabul edilmeden önce de araştırmam bitmişti. Bu dönem politik belirsizliklerle doluydu ancak köy yaşantısı hemen hemen eski gibi devam etmişti. Köyün yüksek bir dağda ve en yakın kasabadan bile oldukça uzakta olması kısmen buna katkıda bulunmuştu. Alan çalışmam sırasında, terk edilmiş ama muhtar ve komşularımın yardımıyla içinde oturulabilir hale getirilen kerpiç bir evde yaşadım. Bir köylü gibi yaşadım, kuyudan su taşıdım, sobamı yaktım, şalvar ve yemeni giydim ve onların yemeklerinden yedim. Köyde market olmadığı, benim de bir yiyecek kaynağım bulunmadığı için, yiyecekler açısından tamamen köylülere bağımlıydım; her akşam başka bir aile ile yiyordum. Ancak köylüler sadece fiziksel gerekliliklerimi karşılamakla kalmadılar, hoşgörülerini, esprilerini, ilgi ve arka-daşlıklarını da verdiler; bunun için onlara minnettarım. Köy-

lüler burada sunduklarımı bazı yönlerden yadırgayabilirler, ama umarım köyde yaşayanları ve yaşam biçimlerini ne kadar takdir ettiğim açık bir şekilde anlaşılıyordur. O sırada Amerika Birleşik Devletleri'nde okula gitmekte olan kızımın hasreti dışında, hayatımdaki en doyunluk verici deneyimlerden birisi oldu benim için, bu nedenle de köye ziyaretlerime devam ettim.

Köye ilk kez 1986 yazında dönebildim. Kerpiç evim yıkılmış, yerine tuğladan yeni bir ev yapılmıştı. O zaman ile 1992'deki ikinci ziyaretim arasında fazla bir şey değişmemişti -birkaç arkadaşım vefat etmiş, çocuklar büyümüş, gençler evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştu. 1997'den itibaren hemen her yıl köyü ziyaret ettim ve çok büyük değişikliklerle karşılaştım. Aralık 1997'de ziyaret ettiğimde, kasabadan doğrudan köye giden otobüslere ilk kez bindim. Ancak otobüsün sadece Cuma ve Pazar akşamları kalktığını öğrendim, yani işçileri hafta sonu için evlerine götürüyor, hafta başında da şehre bırakıyordu. Her gün kalkan ve işçilerin yanısıra çocukları da okula götürebilecek bir otobüs yoktu. Var olan otobüs servisine rağmen yollar düzelmemişti -hâlâ çok bozuk, çok çamurlu, bazı yerlerde çok dik ve dardı- bu da otobüsleri eskiden kullandığımız dolmuşlardan daha riskli hale getiriyor.

Otobüsle yol aldıkça köylüler yeni yapılara işaret ettiler - bunlar temiz hava ve manzara arayışında olan şehirlilerin villalarıydı. Bir köylü gülererek golf sahası yapılmasının planlandığını söyledi! Köylüler kente göçerken, çarpıcı bir şekilde ortaya çıkan şey, üst sınıftan Türklerin kırsal alanlara göç etmeye başlamalarıydı.

Köyün görünümünün çeşitli yapılarla bu oranda değiştiğine inanmadım. Köyde birkaç kişi geniş aileleri için apartman tipi binalar inşa etmişti -bu dağ başında tuhaf bir görüntüydü. Herhalde bunlar, manzaralı bir evin yakında çok kıymetleneneceğini bilen en uzak görüşlü köylülerdi.

Bir başka değişiklik de telefonlardı. Telefonlar insanların birbirleri ile sosyal ilişki kurmalarını simgelese de, her evin şehre ve dünyaya doğrudan bağlantısı olduğundan, sosyal da-

ğılmayı da temsil etmektedir.¹ Bu modernlik işaretlerine rağmen, köy yarı yarıya küçülmüş, evler terk edilmişti. Ortaokul ise öğrenci olmadığından kapanmıştı.

Fakat bir de üç katlı yepyeni, çok etkileyici, ısınma ve enerji için güneş enerjisi panelleri ile donatılmış bir bina vardı. Köy bir gerileme içinde olduğundan, bu kadar büyük yeni bir kamu binasına neden ihtiyaç duyulduğunu anlamadım. Köylülerden birisi, ürpertici bir espri anlayışı ile, “Binayı cenazeler için kullanıyoruz” dedi, “Cenazeye gelen ziyaretçiler için bir yere ihtiyacımız oluyor”. Ziyaretçiler, köydekilerin cenazelerine geliyor ve dışarıda ölen köylüleri de doğduğu toprağa gömmek için getiriyorlar.

Şimdilerde cenazeler, bir zamanlar en önemli köy etkinliği olan evliliklerin yerini almış. Köy bir mezarlık haline gelmiş - ölmek için ve ölümler için bir yer. Halen köyde yaşayanlar da öldüklerinde, köy de onlarla beraber ölecek. Köyle beraber 10 bin yıl yaşayan ve gelişen bir yaşam tarzı da sona erecek.

Bu önsöz, pastoral bir geçmişe duyulan nostaljinin ifadesi değil, olabilecekler için tutulan bir matemdir. Atatürk'ün neler olabileceğine dair bir uzak görüşü vardı. Büyük Millet Meclisi'nin ilk işlerinden birisi 1924 Mart ayında Köy Kanununu geçirmek olmuştu. Atatürk'ün fikri köyleri kentleştirmek değil, modernleştirmektir; suyun borularla taşınmasından kanalizasyona, düzgün yollar ve taşımacılıktan sağlık bakımı ve okullara kadar gerekli olduğunu düşündüğü şeyleri tanımladı. Tarım teknikleri uygulamalı dersler ve deneylerle geliştirilecekti. Kanunlar kâğıt üzerinde çok güzeldi ama nadiren uygulandı. Köy yaşam biçiminin yok oluşu engellenemez değildi. Ulusal ve küresel düzeyde kişilerin belli planları ve niyetleri nedeniyle yok oldu. Bugün, politika yapımcılar ve planlayıcılar,

---

1 Benim görüşlerim, yeni kurulmuş kentsel yerleşimlerde telefonları, cemaatin sembolü olarak gören Jenny White'inkilerden (“Amplifying Trust: Community and Communication in Turkey”, *New Media and the Muslim World: The Emerging Public Sphere* içinde, Dale Eickelman ve Jon Anderson (der.), Bloomington: Indiana University Press, 1999, s. 162-179) oldukça farklı. Aynı modernlik aracı, bağlamına göre farklı anlamlar taşıyabilir. Köyde belirgin bir şekilde, cemaatin dağılmasının ve bölünmesinin işaretiydi.

köyleri modernleşme ve gelişmenin önünü kesen cahillik yaptıkları olarak gördüklerinden onları ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Bunun dargörüşlülük olduğunu düşünüyorum.

Köy yaşantısı Anadolu platosunda yaklaşık 10 bin yıl önce ortaya çıktı, ve yerleşik köy yaşantısına belki de ilk kez Anadolu topraklarında geçildi. Bugün, bu yaşam biçimi hızla ortadan kayboluyor. Köy yaşantısının ortadan kalkmasının dünyatarihsel etkileri üzerine pek az kişi kafa yoruyor.² Bu değerlendirmeye başlamak için Türkiye çok uygun bir yerde.

---

2 Köyle beraber yaşam becerileri de, yani toprak, hava, bitkiler ve hayvanlar arasındaki yakın ilişkilerin yanında sosyal becerilerin (belki çok fazla sevmediğiniz ama yardım, hatıra, arkadaşlık, kısacası bir topluluk için bağımlı olduğunuz yanyana yaşama becerilerinin) de derinden kavranışı ortadan kalkacak. John Berger'in, Fransa'daki köylerin ortadan kalkmasıyla ilgili üçlemesinin ilki olan *Pig Earth*'e, (1979, Türkçesi: *Domuz Toprak*, çev. Taciser Belge, 1993, İletişim Yayınları) bakınız.